

Datum van inontvangstneming : 28/01/2026

Geanonimiseerde versie

Vertaling

C-776/25 – 1

Zaak C-776/25

Verzoek om een prejudiciële beslissing

Datum van indiening:

3 december 2025

Verwijzende rechter:

Bundesgerichtshof (Duitsland)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

21 oktober 2025

Verweerster 1 en verzoekster tot *Revision*:

AVG Altersvorsorge Genossenschaft eG i.L.

Verzoeker en verweerder in *Revision*:

LS

[OMISSIS]

BUNDESGERICHTSHOF

BESLISSING

II ZR 119/24

van

21 oktober 2025

in de zaak

1. AVG Altersvorsorge Genossenschaft eG i.L., [OMISSIS] Potsdam,
2. [...]

verweerster 1 en verzoekster tot *Revision*:

[OMISSIS]

tegen

LS, [OMISSIS]

verzoeker en verweerder in *Revision*,

[OMISSIS]

De II. Zivilsenat (tweede civiele kamer) van het Bundesgerichtshof (hoogste federale rechter in burgerlijke en strafzaken, Duitsland) heeft na de terechtzitting op 21 oktober 2025 [OMISSIS] de volgende beslissing gegeven:

- I. De behandeling van de zaak wordt geschorst.
- II. Het Hof van Justitie van de Europese Unie wordt overeenkomstig artikel 267 VWEU verzocht om de uitlegging van richtlijn 2002/65/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 september 2002 betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten aan consumenten en tot wijziging van de richtlijnen 90/619/EEG, 97/7/EG en 98/27/EG van de Raad (PB 2002, L 271, blz. 16):
  1. Verzet artikel 7, lid 4, eerste volzin, van richtlijn 2002/65/EG zich onder de in het geding relevante omstandigheden tegen een nationale regeling op grond waarvan de herroeping van het lidmaatschap van een coöperatie bij liquidatie ervan is uitgesloten en de consument wordt onderworpen aan de nationale wettelijke bepalingen die van toepassing zijn op de liquidatie van de coöperatie?

Indien de eerste vraag bevestigend wordt beantwoord:

2. Staat artikel 7, lid 4, eerste volzin, van richtlijn 2002/65 in de weg aan een nationaal, op rechtspraak gebaseerd rechtsgevolg, waarbij de herroeping van het lidmaatschap van een consument van een coöperatie ertoe leidt dat de herroepende consument een op het tijdstip waarop de herroeping van kracht wordt berekende vordering op de coöperatie krijgt ten bedrage van de waarde van zijn coöperatieve deelneming op het tijdstip van uittreding, die vanwege de economische ontwikkeling van de coöperatie lager kan zijn dan de waarde van zijn inleg?

Motivering:

I.

- 1 Na telefonische advisering door de voormalige verweerder 2, die niet langer partij is bij het beroep in *Revision*, en na diens bemiddeling heeft de toen 74-jarige verzoeker op 28 oktober 2015 een per post aan hem toegezonden toetredingsformulier ondertekend, waarin hij verklaarde lid te worden van verweester 1, een in Potsdam gevestigde coöperatie, en, onder betaling van 500 EUR inschrijfgeld, te participeren met tien deelnemingen van elk 1 000 EUR. Het formulier bevatte de volgende herroepingsinstructie:

„Ik kan mijn verklaring van toetreding binnen een termijn van twee weken zonder opgave van redenen schriftelijk (brief, fax, e-mail) herroepen. De herroepingstermijn begint bij de overhandiging van het afschrift van mijn toetredingsverklaring en de daarin opgenomen herroepingsinstructie. Om aan de termijn te voldoen, volstaat het om de herroeping tijdig te verzenden naar AVG Altersvorsorgegenossenschaft eG, Menzelstraße 14, 14467 Potsdam, telefoon: fax:..., e-mail:...”

- 2 Verzoeker heeft 10 500 EUR aan verweester 1 betaald. Deze bevestigde de toetreding aan verzoeker bij brief van 4 november 2015.
- 3 Volgens § 2, lid 1, van de statuten van verweester 1 bestaat het doel in de economische ondersteuning en begeleiding van de leden door middel van ouderdomsvoorzieningen. De statuten voorzien in § 31, leden 2 en 3, ervan alleen in aansprakelijkheid voor de dekking van tekorten voor zover de stortingen op het ledenkapitaal nog niet volledig zijn voldaan, en sluiten een bijstortingsverplichting uit. In geval van liquidatie wordt het vermogen van de coöperatie overeenkomstig § 36, lid 2, tweede volzin, van de statuten verdeeld volgens de wettelijke bepalingen, met dien verstande dat overschotten worden verdeeld onder de leden naar rato van hun inleg.
- 4 In augustus 2018 besloot de algemene vergadering van verweester 1 tot liquidatie van de coöperatie, waarvan de leden op de hoogte werden gesteld.
- 5 Bij brief van 29 november 2021 heeft verzoeker aan verweester 1 meegedeeld de toetredingsverklaring te herroepen. In eerste instantie verzocht hij vast te stellen dat aan de voorwaarden voor het bestaan van een terugbetalingsvordering ten bedrage van 10 904,28 EUR, subsidiair ten bedrage van 9 904,28 EUR, was voldaan en deze vordering na opstelling van een vereffeningsbalans uit te betalen.
- 6 Het Landgericht Potsdam (rechter in eerste aanleg Potsdam, Duitsland) (LG Potsdam, beslissing van 22 november 2022 – 12 O 37/22, BeckRS 2022, 59313) heeft de vordering tot vaststelling van het vereffeningssaldo op de peildatum 31 december 2021 afgewezen. In het door verzoeker ingestelde hoger beroep heeft de appelrechter de uiteindelijk in het hoofdgeding tegen verweesters als hoofdelijke schuldenaren gerichte vordering tot betaling van 10 904,28 EUR in ruil voor overdracht van de deelneming toegewezen ten aanzien van verweester 1 ter hoogte van 10 500 EUR, in ruil voor overdracht van de deelneming. Hiertegen is door verweester 1, met toestemming van de appelrechter, beroep in *Revision*

ingesteld, waarmee zij haar verzoek tot verwerping van het hoger beroep van verzoeker voortzet.

II.

- 7 Voor de beslissing betreffende de *Revision* zijn bepalingen van het Bürgerliche Gesetzbuch (Duits burgerlijk wetboek) in de tot 27 mei 2022 geldige versie van de wet van 20 september 2013, BGBl. I blz. 3642 (hierna: „BGB, oude versie”), en het Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften (wet betreffende coöperatieve verenigingen voor handel en economie) (hierna: „GenG”) relevant, die luiden als volgt:

§ 357a, lid 1, BGB, oude versie – Rechtsgevolgen van de herroeping van overeenkomsten betreffende financiële diensten

- (1) Ontvangen prestaties moeten binnen 30 dagen worden geretourneerd.
- (2) In geval van herroeping van buiten verkoopruimten gesloten overeenkomsten of op afstand gesloten overeenkomsten betreffende financiële diensten is de consument verplicht een vergoeding te betalen voor de door de ondernemer tot aan de herroeping verleende dienst, indien hij
  1. vóór het doen van zijn wilsuiting op dit rechtsgevolg is geweest en
  2. er uitdrukkelijk mee heeft ingestemd dat de ondernemer vóór het verstrijken van de herroepingstermijn met de uitvoering van de dienst begint. [...]

[...]

§ 65 GenG – Herroeping van het lidmaatschap

[...]

- (4) Het lidmaatschap eindigt niet wanneer de coöperatie wordt ontbonden vóór het tijdstip waarop de herroeping van kracht zou worden. [...]

[...]

§ 75 GenG – Voortzetting van het lidmaatschap bij ontbinding van de coöperatie

Indien de coöperatie binnen zes maanden na beëindiging van het lidmaatschap van een lid wordt ontbonden, wordt de beëindiging van het lidmaatschap geacht niet te hebben plaatsgevonden. [...]

§ 90 GenG – Voorwaarden voor de vermogensverdeling

- (1) Het vermogen mag niet onder de leden worden verdeeld voordat de schulden zijn afgelost of gedekt en niet eerder dan een jaar na de datum waarop de oproep aan de schuldeisers in de daarvoor bestemde bladen is gepubliceerd.

[...]

§ 91 GenG – Verdeling van het vermogen

- (1) Het vermogen wordt onder de afzonderlijke leden verdeeld tot het totale bedrag van hun op basis van de openingsbalans vastgestelde inleg, naar rato van deze laatste. Indien de leden overeenkomstig § 87a, lid 2, tot betalingen zijn opgeroepen, moeten eerst deze betalingen worden terugbetaald naar rato van de gestorte bedragen. Bij de vaststelling van de afzonderlijke inbrengen in de onderneming worden, voor de verdeling van de winst of het verlies die in de periode tussen de laatste jaarrekening en de openingsbalans is behaald, de sinds de laatste jaarrekening gedane stortingen buiten beschouwing gelaten. De winst uit deze periode wordt ook aan de inbreng toegerekend voor zover daardoor het ledenkapitaal wordt overschreden.
- (2) Overschotten die het totale bedrag van deze inbrengen overschrijden, worden per hoofd verdeeld.
- (3) De statuten kunnen uitsluiten dat het vermogen wordt verdeeld of een andere verhouding voor de verdeling vaststellen.

III.

- 8 De appelrechter [Oberlandesgericht Brandenburg (hoogste rechterlijke instantie van de deelstaat Brandenburg, Duitsland) OLG Brandenburg, MDR 2025, 230] heeft verklaard dat verzoeker op grond van zijn herroeping recht had op betaling van 10 500 EUR in ruil voor overdracht van de deelneming. Hij had volgens § 312g, lid 1, BGB recht op herroeping, omdat het ging om een per brief op afstand gesloten overeenkomst in de zin van § 312c, lid 1, BGB. De herroeping was tijdig gedaan. De herroepingsinstructie, waarvan de bewoordingen afwijken van de modelherroepingsinstructie van de wetgever, bevat geen informatie over de gevolgen van de herroeping, hoewel dit volgens de opmaakinstructies in de modelherroepingsinstructie wel vereist was.
- 9 Het herroepingsrecht was op het moment van herroeping niet vervallen, omdat de toepassing van de in § 356, lid 3, tweede volzin, BGB geregelde vervaltermijn van het herroepingsrecht door § 356, lid 3, derde volzin, BGB was uitgesloten. De deelneming betrof een financiële dienst in de zin van § 312, lid 5, BGB ter zake van een geldbelegging als oudedagsvoorziening van particulieren. De herroeping was ook niet uitgesloten op grond van § 75 GenG. Het belang van een soepele liquidatie kan de toepassing van § 75 GenG, die herroeping tijdens de liquidatie

uitsluit, niet rechtvaardigen, omdat dit gepaard gaat met een verzwakking van de bescherming van de consumentenrechten die wordt geboden door richtlijn 2002/65/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 september 2002 betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten aan consumenten en tot wijziging van richtlijn 90/619/EEG van de Raad en de richtlijnen 97/7/EG en 98/27/EG (PB 2002, L 271, blz. 16) (hierna: „richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten”).

- 10 De nog ten aanzien van richtlijn 85/577/EEG van de Raad van 20 december 1985 betreffende de bescherming van de consument bij buiten verkooppunten gesloten overeenkomsten (PB 1985, L 372, blz. 31) (hierna: „richtlijn betreffende huis-aan-huisverkoop”) geldende opvatting, volgens welke de beginselen inzake de „gebrekkige vennootschap” [waarbij tekortkomen in verband met de oprichting van rechtspersonen slechts ex nunc kunnen worden opgeworpen] ook in geval van herroeping van toepassing zijn, kan niet worden toegepast op de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten. In § 355, lid 3, BGB worden de gevolgen van herroeping zelfstandig bepaald en definitief geregeld.
- 11 Volgens de appelrechter is het daarmee niet verenigbaar om de beginselen inzake de „gebrekkige vennootschap” toe te passen, omdat dit ertoe zou kunnen leiden dat een te berekenen vereffeningssaldo grond is voor een lagere of een hogere geldelijke betaling aan de consument in vergelijking met de inleg. Het bezwaar dat de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten het stelsel van rechtsgevolgen van de richtlijn betreffende huis-aan-huisverkoop niet heeft willen wijzigen, snijdt geen hout, omdat artikel 7, lid 4, eerste volzin, van de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten, in tegenstelling tot artikel 7 van de richtlijn betreffende huis-aan-huisverkoop, geen nationale omzettingsruimte laat. Het verbod op afwijkende nationale rechtsgevolgen vloeit bovendien ook voort uit overweging 13, tweede volzin, van de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten, volgens welke andere dan in de richtlijn voorziene bepalingen van de lidstaten zonder uitdrukkelijke toestemming niet zijn toegestaan.
- 12 De uitoefening van het herroepingsrecht is ook niet in strijd met de goede trouw (§ 242 BGB).

IV.

- 13 De voorwaarden voor een prejudiciële verwijzing overeenkomstig artikel 267, eerste alinea, onder b), en alinea 3, VWEU door de Senat zijn vervuld (zie arrest van het Hof van Justitie van 6 oktober 2021, Consorzio Italian Management en Catania Multiservizi, C-561/19, EU:C:2021:799, punten 32 e.v. en aldaar aangehaalde rechtspraak). In het onderhavige geval rijzen vragen met betrekking tot de uitlegging van het Unierecht. Deze vragen zijn van doorslaggevend belang voor de beslissing.

- 14 1. De prejudiciële vragen hebben tot doel te verduidelijken of en, zo ja, in welke mate de rechtsgevolgen van artikel 7, lid 4, eerste volzin, van de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten kunnen worden beperkt door bijzondere, binnen het nationale vennootschapsrecht geldende bepalingen en beginselen in het geval een herroepingsrecht overeenkomstig artikel 6, lid 1, van die richtlijn wordt uitgeoefend.
- 15 a) De uitsluiting van het opzeggingsrecht tijdens de liquidatie op grond van § 65, lid 4, eerste volzin, GenG dient ter bescherming van de schuldeisers van de coöperatie en beoogt tegelijkertijd een billijke verdeling van de activa van de coöperatie in het belang van alle leden te waarborgen, waarbij een voorkeursbehandeling van afzonderlijke leden wordt vermeden (Fandrich in Pöhlmann/Fandrich/Bloehs, GenG, 4e editie, § 65, punt 20, en Geibel in Henssler/Strohn, GesR, 6e editie, § 65 GenG, punt 4). Deze uitsluiting maakt deel uit van een alomvattende regeling die de relatie tussen opzegging en liquidatie in het coöperatierecht regelt (Gehrlein, WM 2022, 2201, 2217). Volgens § 75 GenG, aangehaald door de appelrechter, blijft het lidmaatschap van een uittreidend lid van kracht ten behoeve van de liquidatie van de coöperatie, zelfs als pas, binnen zes maanden, na de (voorlopige) uittreding van een lid tot liquidatie wordt besloten. Aangezien in casu reeds in 2018 tot liquidatie van verweerster 1 was besloten, dus vóórdat verzoeker zijn toetreding herriep, is hier niet § 75 GenG van toepassing, maar § 65, lid 4, eerste volzin, GenG. Aan de voorwaarden voor toepassing van deze bepaling is voldaan overeenkomstig de beginselen die naar Duits recht gelden.
- 16 aa) Hoewel de herroeping van een verklaring tot toetreding tot een coöperatie geen opzegging in de strikte zin van de wet is, wordt de herroeping van zo'n toetredingsverklaring volgens de beginselen die van toepassing zijn op gebrekkige coöperatieve lidmaatschappen beschouwd als een buitengewone opzegging (BGH, beschikking van 16 maart 2009 – II ZR 138/08, ZIP 2009, 1318, punt 10).
- 17 bb) Het rechtsgevolg van de herroeping, die als een buitengewone opzegging moet worden behandeld, waarbij de ongedaanmaking van de toetreding enkel ex nunc in plaats van in volle omvang ex tunc werkt, houdt rekening met de specificiteit van het coöperatierecht. Deze specificiteit bestaat erin dat – nadat de organisatorische eenheid respectievelijk de toetreding daartoe eenmaal, zij het op een gebrekkige grondslag, haar beslag heeft gekregen – de resultaten van dit proces, dat doorgaans gepaard gaat met het ontstaan van verbintenissen, niet zonder meer ongedaan kunnen worden gemaakt. In het rechtsgevolg van liquidatie met werking ex nunc ligt in beginsel een rechtvaardig evenwicht besloten tussen enerzijds de belangen van de andere leden bij het voortbestaan van de entiteit en die van de schuldeisers bij het behoud van het vermogen waarop verhaal mogelijk is, en anderzijds de belangen van vennoten of coöperatielieden die willen uittreden en zich op de gebrekkigheid van de toetreding willen beroepen. Dit geldt zelfs wanneer de vennoot of het coöperatielid door bedrog tot toetreding is bewogen. Gelet hierop is de toepassing van de voor opzegging geldende bepalingen zonder meer gerechtvaardigd wanneer de toetreding „slechts” nietig is omdat een

bepaling die uitsluitend in het economische belang van de toetreders ligt, ongeldig is en daardoor de nietigheid van de toetreding tot de coöperatie meebrengt (zie BGH, beschikking van 16 maart 2009 – II ZR 138/08, ZIP 2009, 1318, punt 14).

- 18 cc) Is op het tijdstip waarop de als buitengewone opzegging te behandelen herroepingsverklaring werking krijgt, de coöperatie reeds geliquideerd, dan zijn op grond van § 65, lid 4, eerste volzin, GenG, ongeacht de herroeping, de regels van toepassing die gelden voor de vereffening van de coöperatie (Gehrlein, WM 2022, 2201, 2217; zie Beuthien, *Genossenschaftsgesetz*, 16e druk, § 65, punt 15). Dit heeft tot gevolg dat de door de herroeping bewerkstelligde teruggave van de inleg op grond van § 357a, lid 1, BGB, oude versie moet wijken voor de bepalingen inzake de liquidatie van de coöperatie. Op grond van de schuldeisersbeschermende bepaling van § 90, lid 1, GenG mag met de verdeling van het vermogen aan het herroepende lid niet worden begonnen vóórdat de schulden van de coöperatie zijn voldaan of gedekt en niet vóór het verstrijken van een blokkeringsperiode van één jaar na de oproep aan de schuldeisers om hun vorderingen aan te melden (zie BGH, arrest van 21 januari 1965 – II ZR 120/62, BGHZ 43, 51, 60). De verdeling van het (resterende) vermogen onder de leden geschiedt overeenkomstig § 91 GenG, waarbij de statuten in het onderhavige geval, in afwijking van § 91, lid 2, GenG, voorzien in een verdeling van overschotten naar rato van de inleg in de coöperatie.
- 19 b) Met betrekking tot artikel 5, lid 2, van de richtlijn betreffende huis-aan-huisverkoop heeft het Hof van Justitie op een verzoek om een prejudiciële beslissing van de betrokken Senat (BGH, beschikking van 5 mei 2008 – II ZR 292/06, ZIP 2008, 1018 – █████ geoordeeld dat deze bepaling in omstandigheden als die van het hoofdgeding niet in de weg staat aan een nationale regel die inhoudt dat in geval van herroeping van de toetreding tot een gesloten vastgoedfonds met de vorm van een personenvennootschap, welke toetreding heeft plaatsgevonden na ongevraagde huis-aan-huisverkoop, de consument jegens de vennootschap een naar rato van zijn deelneming op het tijdstip van zijn terugtrekking uit dit fonds berekend recht op het saldo van de scheiding en deling kan doen gelden, en aldus wellicht een lager bedrag terugkrijgt dan zijn inleg of gehouden is deel te nemen in het verlies van dit fonds (arrest van het Hof van 15 april 2010, █████ C-215/08, EU:C:2010:186, punt 50). Het Hof van Justitie heeft in dit arrest verklaard dat ingevolge artikel 7 van de richtlijn de juridische gevolgen betreffende de uitoefening van het recht van afstand geregeld worden volgens het nationale recht, maar dat de lidstaten hun bevoegdheid ter zake niettemin moeten uitoefenen met inachtneming van het recht van de Unie, meer in het bijzonder van de voorschriften van de richtlijn, uitgelegd in het licht van haar doelstelling en op zodanige wijze dat haar nuttige werking is verzekerd (arrest van het Hof van 15 april 2010, █████ C-215/08, EU:C:2010:186, punten 42 en 43). Met het oog op deze doelstelling heeft het Hof van Justitie de toepassing van de beginselen inzake de „gebrekkige vennootschap” in Unierechtelijk opzicht aanvaard, in het bijzonder omdat in de richtlijn betreffende huis-aan-huisverkoop nergens wordt uitgesloten dat de consument in bepaalde specifieke gevallen verplichtingen kan hebben ten opzichte van de handelaar en eventueel bepaalde

consequenties van de uitoefening van zijn recht van herroeping zal moeten dragen, ook al heeft het Hof erkend dat de kennisgeving van de herroeping zowel voor de consument als voor de handelaar herstel van de oorspronkelijke toestand tot gevolg heeft (arrest van het Hof van 15 april 2010, █ C-215/08, EU:C:2010:186, punt 45; zie ook conclusie van advocaat-generaal Trstenjak van 8 september 2009, C-215/08, EU:C:2009:522, punten 97 e.v.). Hierbij heeft het Hof van Justitie de met de beginselen inzake de „gebrekkige vennootschap” nagestreefde eerlijke verdeling van de risico’s tussen de verschillende belanghebbenden als legitiem motief voor de toepassing ervan aanvaard, omdat zij de consument die zijn toetreding tot een gesloten vastgoedfonds met de vorm van een personenvennootschap herroept, de mogelijkheid biedt om zijn aandelen te restitueren terwijl hij een deel van de risico’s draagt die inherent zijn aan elke kapitaalinvestering (arrest van het Hof van 15 april 2010, █ C-215/08, EU:C:2010:186, punten 48 e.v.).

- 20 De Senat heeft dienovereenkomstig, buiten een liquidatie, de beginselen inzake de „gebrekkige vennootschap” ook toegepast op de herroeping van de verklaring tot toetreding tot een coöperatie, die stoelen op de nationale bepalingen ter omzetting van richtlijn 2008/48/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 april 2008 betreffende overeenkomsten voor consumentenkrediet en tot herroeping van richtlijn 87/102/EEG van de Raad (PB 2008, L 133, blz. 66) (BGH, beschikking van 16 maart 2009 – II ZR 138/08, ZIP 2009, 1318, punt 21). Indien, zoals in het onderhavige geval, de coöperatie op het moment dat de herroeping van kracht wordt reeds is ontbonden, bepaalt het nationale vennootschapsrecht dat de consument, zoals hierboven onder bb) in detail is beschreven, aan de liquidatieprocedure moet deelnemen.
- 21 c) Volgens de Senat moet worden nagegaan of deze voorrang van het vennootschapsrecht ook binnen het toepassingsgebied van de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten en met de in het onderhavige geval bij liquidatie voorziene rechtsgevolgen geldt, omdat de lidstaten volgens overweging 13, tweede volzin, van de richtlijn betreffende financiële diensten op afstand op de door hen geharmoniseerde gebieden geen andere bepalingen mogen vaststellen dan die welke in de richtlijn zijn neergelegd, tenzij de richtlijn dit uitdrukkelijk toestaat. Dit is niet het geval met betrekking tot de rechtsgevolgen van de herroeping, zoals geregeld in artikel 7, lid 4, eerste volzin, van de richtlijn.
- 22 aa) De appelrechter is ervan uitgegaan dat er in het onderhavige geval geen ruimte is voor toepassing van de beginselen inzake de „gebrekkige vennootschap” en dat verzoeker recht heeft op teruggave van zijn inleg, § 357a, lid 1, BGB, oude versie. Deze benadering is gebaseerd op opvattingen in de Duitse rechtsleer, volgens welke richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van richtlijn 1999/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot herroeping van richtlijn 85/577/EEG en van richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PB 2011, L 304, blz. 64) (hierna: „richtlijn betreffende consumentenrechten”) zich er binnen haar toepassingsgebied

- tegen verzet dat de doctrine van de „gebrekkige vennootschap” blijft gelden of deze doctrine op zijn minst twijfelachtig maakt (Heymann/Emmerich, HGB, 3e druk, § 105, punt 89; Schirmacher in Westermann/Wertenbruch, Handbuch Personengesellschaften, 91ste editie 1/2025, I, punt 2825, en Tröger in Westermann/Wertenbruch, Handbuch Personengesellschaften, 91ste editie 1/2025, I, punt 217m).
- 23 De richtlijn betreffende consumentenrechten is hier weliswaar niet van toepassing omdat financiële diensten hiervan zijn uitgesloten [zie artikel 3, lid 3, onder d), ervan], maar zij bevat vergelijkbare bepalingen inzake harmonisatie in artikel 4 en inzake de rechtsgevolgen van herroeping in artikel 13, lid 1, ervan.
- 24 bb) Daarentegen wordt er in de Duitse rechtsleer overwegend van uitgegaan dat de beginselen inzake de „gebrekkige vennootschap” ook in het kader van het volledig geharmoniseerde consumentenbeschermingsrecht onbeperkt van toepassing zijn (BeckOGK BGB/Busch, stand 1 juli 2023, § 312, punt 26.1; MünchKommBGB/Fritsche, 10e druk, § 355, punt 64; Grüneberg/Grüneberg, BGB, 84e druk, § 355, punt 14; Erman/Koch, BGB, 17e druk, § 312, punt 12; BeckOGK BGB/Mörsdorf, stand 1 augustus 2025, § 355, punt 104; PWW/Stürner, BGB, 20e druk, § 361, punt 7; MünchKommBGB/Wendehorst, 10e druk, § 312, punt 37; Koch, Personengesellschaftsrecht, 2023, § 705, punt 27; Koch, Gesellschaftsrecht, 13e druk, § 5, punt 30; Henssler in Henssler/Strohn, GesR, 6e druk, § 105 HGB, punt 144, 156; BeckOGK HGB/Sanders, stand 15 juli 2025, § 105, punt 678; Staub/Schäfer, HGB, 6e druk, § 105, punt 369; BeckOK HGB/Klimke, stand 1 oktober 2025, § 105, punt 327.1; Förderer, „Der Anspruchsabschluss nach § 361 Abs. 1 BGB im Lichte des unionsrechtlichen Verbots des Rechtsmissbrauchs”, 2021, blz. 65, en Stürner, Europäisches Vertragsrecht, 2021, § 14, punt 85, en Schwab, JZ 2015, 644, 652 e.v.).
- 25 Dit standpunt is hoofdzakelijk gebaseerd op het feit dat de Europese regelingen betreffende consumentenrechten voorbij zijn gegaan aan het spanningsveld tussen vennootschapsrecht en consumentenbeschermingsrecht. Bijgevolg is sprake van een lacune in de regelgeving die door toepassing van de beginselen inzake de „gebrekkige vennootschap” op een evenwichtige wijze moet worden opgevuld. Daarnaast had de opsteller van de richtlijn, nadat het Hof van Justitie had gebillijkt dat de beginselen inzake de „gebrekkige vennootschap” golden ten opzichte van de richtlijn betreffende huis-aan-huisverkoop, een voorgenomen wijziging van de rechtspositie in de overwegingen dienovereenkomstig moeten aangeven en motiveren. Aangezien dit in de richtlijn betreffende consumentenrechten niet is gebeurd, blijven de beginselen uit de rechtspraak uit het arrest van het Hof van Justitie van 15 april 2010 van kracht.
- 26 d) Vanuit het perspectief van het Duitse vennootschapsrecht lijkt de toepassing van de beginselen inzake de „gebrekkige vennootschap” en de daarmee samenhangende toepassing van § 65, lid 4, eerste volzin, GenG op het onderhavige geval ook geboden in het licht van de doelstelling van de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten.

- 27 aa) De richtlijn betreffende het op afstand aanbieden van financiële diensten gaat er duidelijk van uit dat toetreding tot een vennootschap die beleggingsdoeleinden nastreeft, binnen haar toepassingsgebied kan vallen. Dit volgt a contrario reeds uit artikel 6, lid 2, onder a), vierde streepje, van deze richtlijn, volgens hetwelk onder meer diensten in verband met rechten van deelneming in instellingen voor collectieve belegging, van het herroepingsrecht overeenkomstig artikel 6, lid 1, eerste volzin, van de richtlijn zijn uitgesloten. Noch uit de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten, met inbegrip van de overwegingen ervan, noch uit de motivering van de wetgevende instanties blijkt echter dat bij de ongedaanmaking van de toetreding na herroeping rekening moet worden gehouden met bijzondere aspecten van het vennootschapsrecht, die met name gebaseerd zijn op belangen van crediteurenbescherming en gelijke behandeling van vennoten.
- 28 bb) De oorzaak van het conflict tussen het consumentenbeschermingsrecht en het vennootschapsrecht ligt in het feit dat beide rechtsgebieden verschillen wat hun oriëntatie betreft. De bepalingen van het herroepingsrecht voor financiële diensten op afstand zijn gericht op wederkerige rechtsbetrekkingen, dat wil zeggen klassieke overeenkomsten met prestaties over en weer in de vorm van dienstverleningsovereenkomsten die de gebruiker als consument sluit. De toepassing van het herroepingsrecht bij toetreding tot een vennootschap is daarentegen een uitzonderingsregeling, waarvan enkel sprake is wanneer niet de wil van de toetredende partij om vennoot respectievelijk lid van de vereniging te worden, maar een kapitaalbeleggingsdoel op de voorgrond staat (zie BeckOGK BGB/Busch, stand 1 juli 2023, § 312, punt 26, en Hölldampf in Assmann/Schütze/Buck-Heeb, Handbuch des Kapitalanlagerechts, 5e druk, § 4, punt 11). De toepassing van de regelgeving inzake consumentenbescherming leidt in het geval van toetreding tot een coöperatie tot een conflict tussen de belangen van de belegger en die van de medevennoten of derde schuldeisers, waarvoor de wettelijke bepalingen inzake herroeping en de rechtsgevolgen daarvan geen oplossing bieden, maar waarop het coöperatierecht, zoals onder a) nader is uiteengezet, evenwel is toegesneden.
- 29 cc) De doctrine van de „gebrekkige vennootschap” komt in het Unierecht ook tot uiting in de regels inzake bescherming van verworven rechten in de artikelen 11 en 12 van richtlijn (EU) 2017/1132 van het Europees Parlement en de Raad van 14 juni 2017 aangaande bepaalde aspecten van het vennootschapsrecht (PB 2017, L 169, blz. 46) (hierna: „vennootschapsrichtlijn”) (zie Habersack/Verse, Europäisches Gesellschaftsrecht, 5e druk, § 5, punt 48; Kindler/Libbertz, DStR 2008, 1335, 1339, en Oechsler, NJW 2008, blz. 2471 en 2474 e.v.). Volgens deze bepalingen van de richtlijn heeft de nietigheid van de (kapitaal)vennootschap, die beperkt is tot bijzonder ernstige fouten, alleen tot gevolg dat deze ex nunc wordt ontbonden, maar niet dat de vennootschap met terugwerkende kracht nietig wordt verklaard (art. 12, lid 2, van de vennootschapsrichtlijn). De nietigheid heeft geen invloed op de geldigheid van de door de vennootschap aangegane verbintenissen (artikel 12, lid 3, van de vennootschapsrichtlijn) noch op de verplichting van haar vennoten om de toegezegde inbreng te storten, voor zover de belangen van de

schuldeisers dit vereisen (artikel 12, lid 5, van de vennootschapsrichtlijn). Zoals in overweging 6 van de vennootschapsrichtlijn wordt benadrukt, beoogt de regelgeving van de Unie de rechtszekerheid te waarborgen in de betrekkingen tussen vennootschappen en derden alsmede tussen de deelnemers in de vennootschap [zie ook arrest van het Hof van 13 november 1990, *Marleasing*, C-106/89, EU:C:1990:395, punten 11 e.v. (betreffende artikel 11 van richtlijn 68/151/EEG)].

- 30 Het is juist dat het toepassingsgebied van de vennootschapsrichtlijn zich niet uitstrekt tot coöperaties. De bepalingen van de richtlijn maken evenwel duidelijk dat ook het vennootschapsrecht van de Unie de ontbinding *ex tunc* van verenigingen niet onbeperkt wil toestaan (Kindler/Libbertz, *DStR* 2008, 1335, 1339) en dat er een passend evenwicht moet worden gevonden met de belangen van de consumentenbescherming.
- 31 Bovendien wordt de doctrine van de „gebrekkige vennootschap” erkend in de belangrijkste vennootschapsrechtelijke stelsels van Europa. De eerste wortels zijn al aan het begin van de 19e eeuw te vinden in het Franse recht, maar deze doctrine is ook terug te vinden in bijvoorbeeld het Italiaanse, het Belgische en het Angelsaksische recht (Oechsler, *NJW* 2008, 2471, 2474 e.v.; zie voor een fundamenteel overzicht van de verschillende uitingsvormen van deze doctrine Siebert, *Festschrift Hedemann*, 1938, blz. 266, 271 e.v., en Wiedemann, *Gesellschaftsrecht II*, 2004, blz. 151).
- 32 dd) Dat de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten een volledige harmonisatie van de door haar geregelde aspecten tot gevolg heeft, waardoor de tekst ervan in alle lidstaten op uniforme wijze moet worden uitgelegd [arresten van het Hof van 18 juni 2020, *Sparkasse Südholstein* (C-639/18, EU:C:2020:477, punt 23), en 21 december 2023, *BMW Bank e.a.* (gevoegde zaken C-38/21, C-47/21 en C-232/21, EU:C:2023:1014, punt 138)], sluit volgens de Senat niet uit dat de doctrine van de „gebrekkige vennootschap” en vervolgens § 65, lid 4, eerste volzin, *GenG* worden toegepast.
- 33 (1) Artikel 7, lid 4, van de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten moet, zoals blijkt uit overweging 6 ervan, in overeenstemming met het Verdrag worden toegepast en derhalve rekening houden met het verbod op alle beperkingen van het kapitaalverkeer (artikel 63, lid 1, *VWEU*).
- 34 Van een beperking van het vrije verkeer van kapitaal overeenkomstig artikel 63, lid 1, *VWEU* (voorheen artikel 56, lid 1, *EG*) kan sprake zijn in het geval van alle maatregelen die het verwerven van aandelen van de betrokken ondernemingen kunnen blokkeren of beperken, of investeerders uit andere lidstaten ervan weerhouden in die ondernemingen te investeren [arrest van 28 september 2006, *Commissie/Nederland*, C-282/04 en C-283/04, EU:C:2006:608, punt 20 (met betrekking tot artikelen 56 e.v. *EG*) en aldaar aangehaalde rechtspraak].

- 35 Indien de beginselen inzake de „gebrekkige vennootschap” niet zouden worden toegepast in geval van herroeping van de toetreding, zou een dergelijk afschrikkend effect te vrezen zijn. Zou de herroepende vennoot zich volledig van zijn investeringsrisico kunnen ontdoen door altijd zijn volledige inbreng terug te krijgen, ongeacht de verliezen die tijdens zijn deelneming zijn geleden, dan zouden de overblijvende vennoten daar economisch nadeel van ondervinden. De onttrekking aan de liquiditeits- en kapitaalbasis van de vennootschap zou een negatief effect hebben op haar investeringen. In zoverre zou een toepassing van artikel 7, lid 4, van de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten, waarbij geen rekening wordt gehouden met de doctrine van de „gebrekkige vennootschap”, de verwerving van deelnemingen in instellingen voor collectieve belegging, onaantrekkelijk maken (zie Oechsler, NJW 2008, blz. 2471 en 2474 e.v.). Dit geldt met name wanneer er, zoals in het onderhavige geval, een aanzienlijke periode is verstreken tussen de gebrekkige toetreding en de uitoefening van het herroepingsrecht.
- 36 Het lijkt twijfelachtig of de te vrezen beperking van het vrije verkeer van kapitaal gebaseerd is op dwingende redenen van algemeen belang, waaronder consumentenbescherming, en tegelijkertijd het evenredigheidsbeginsel in acht neemt (zie arrest van het Hof van 20 februari 1979, Rewe-Zentral, C-120/78, EU:C:1979:42). Hiertegen zou kunnen worden ingebracht dat de volledige terugbetaling van de inleg aan individuele (consumenten) vennoten, zonder rekening te houden met de economische ontwikkeling van de vennootschap, niet de nodige ruimte laat om op passende wijze rekening te houden met de belangen van andere (consumenten) vennoten en het rechtsverkeer (Koch, Gesellschaftsrecht, 13e druk, § 5, punt 30; zie ook Oechsler, NJW 2008, blz. 2471 en 2474 e.v.).
- 37 (2) Bovendien moet rekening worden gehouden met het feit dat de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten niet is vastgesteld op basis van het primaire recht inzake de harmonisatie van het vennootschapsrecht [artikel 44, lid 2, onder g), EG, thans artikel 50, lid 2, onder g), VWEU] en dat daarom kan worden betwijfeld of deze richtlijn bedoeld is om de lidstaten voorschriften op het gebied van het vennootschapsrecht op te leggen. Het is juist dat het voorbehoud ten gunste van het vennootschapsrecht van de lidstaten niet expliciet wordt vermeld in de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten, in tegenstelling tot de richtlijn betreffende consumentenrechten, waarvan overweging 8, tweede volzin, vermeldt dat aan nationale wetgeving betreffende overeenkomsten met betrekking tot de oprichting en de organisatie van vennootschappen geen afbreuk mag worden gedaan. In de beperking van de volledige harmonisatie tot de door de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten geregelde gebieden (zie overweging 13, tweede volzin, van de richtlijn), waartoe het vennootschapsrecht – onverminderd het bepaalde in artikel 6, lid 2, onder a), vierde streepje van deze richtlijn – niet behoort, zou evenwel een impliciete opening ten gunste van het nationale vennootschapsrecht kunnen worden gezien. Overigens zijn met richtlijn (EU) 2023/2673 van het Europees Parlement en de Raad van 22 november 2023

de bepalingen van de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten, onder intrekking van richtlijn 2002/65/EG, in richtlijn 2011/83/EU opgenomen.

- 38 b) Mocht het Hof de eerste prejudiciële vraag bevestigend beantwoorden, dan rijst de verdere vraag of de beschreven beginselen betreffende gebrekkige toetreding tot een coöperatie, gelet op artikel 7, lid 4, eerste volzin, van richtlijn 2002/65/EG, in zoverre van toepassing kunnen zijn dat de consument met de herroeping slechts met werking ex nunc uit de coöperatie treedt en een bedrag ontvangt dat overeenkomt met de waarde van zijn deelneming in de coöperatie op het moment van uittreding. Voor de overwegingen die voor een dergelijke uitlegging kunnen pleiten, wordt verwezen naar hetgeen onder a) is uiteengezet.
- 39 2. De prejudiciële vragen zijn relevant voor de beslissing in het geding. De relevantie voor de beslissing ontbreekt alleen wanneer het antwoord op de vraag, hoe dat ook luidt, geen enkele invloed kan hebben op de oplossing van het geschil (arrest van het Hof van 6 oktober 2021, Consorzio Italian Management en Catania Multiservizi, C-561/19, EU:C:2021:799, punt 34 en aldaar aangehaalde rechtspraak). Dit is hier niet het geval, omdat verzoeker een herroepingsrecht heeft, dit tijdig heeft uitgeoefend en de uitoefening ervan niet in strijd is met § 242 BGB. In dit verband moet worden beslist of verzoeker op grond van § 357a, lid 1, BGB, oude versie de terugbetaling van zijn inleg kan eisen, of op grond van § 65, lid 4, eerste volzin, GenG de voorschriften inzake de liquidatie van de coöperatie van toepassing zijn, dan wel of de rechtsgevolgen van de herroeping moeten worden beperkt volgens de beginselen van gebrekkige toetreding tot de coöperatie.
- 40 a) Voor de uiteenzettingen hieronder zijn de volgende bepalingen van het BGB en het Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (wet tot invoering van het Duits burgerlijk wetboek; hierna: „EGBGB”) in de tot 14 juni 2021 geldende versie van de wet van 20 september 2013, BGBl. I, blz. 3642 van belang:

„§ 242 BGB – Uitvoering te goeder trouw

De schuldenaar is verplicht de prestatie te verrichten overeenkomstig het vereiste van goede trouw, rekening houdend met de erkende handelsgebruiken.

§ 310 BGB – Toepassingsgebied

[...]

- (3) Bij overeenkomsten tussen een ondernemer en een consument (consumentenovereenkomsten) zijn de bepalingen van dit artikel van toepassing met inachtneming van de volgende voorwaarden:

[...]

§ 312 BGB (met betrekking tot lid 1, oude versie) – Toepassingsgebied

- (1) De bepalingen van hoofdstukken 1 en 2 van deze ondertitel zijn alleen van toepassing op consumentenovereenkomsten in de zin van § 310, lid 3, die betrekking hebben op een tegen betaling geleverde prestatie van de ondernemer.

[...]

- (5) Bij contractuele relaties met betrekking tot bankdiensten en diensten in verband met kredietverlening, verzekeringen, pensioenvoorzieningen voor particulieren, beleggingen of betalingen (financiële diensten) die een eerste overeenkomst omvatten met daaropvolgende opeenvolgende transacties of een daaropvolgende reeks afzonderlijke, in tijd samenhangende transacties van dezelfde aard, zijn de bepalingen van de hoofdstukken 1 en 2 van deze ondertitel alleen van toepassing op de eerste overeenkomst. [...]

[...]

§ 312c BGB – Overeenkomsten op afstand

- (1) Overeenkomsten op afstand zijn overeenkomsten waarbij de handelaar of een persoon die in zijn naam of voor zijn rekening optreedt, en de consument voor het onderhandelen over en het sluiten van de overeenkomst uitsluitend gebruikmaken van middelen voor communicatie op afstand, tenzij de overeenkomst niet in het kader van een georganiseerd systeem voor verkoop of dienstverlening op afstand wordt gesloten.

[...]

§ 312g BGB – Herroepingsrecht

- (1) In het geval van buiten verkoopruimten gesloten overeenkomsten en overeenkomsten op afstand heeft de consument een herroepingsrecht overeenkomstig § 355 BGB.
- (2) Tenzij partijen anders zijn overeengekomen, geldt het herroepingsrecht niet voor de volgende overeenkomsten:

[...]

8. Overeenkomsten voor de levering van goederen of het verlenen van diensten, met inbegrip van financiële diensten, waarvan de prijs afhankelijk is van schommelingen op de financiële markt waarop de ondernemer geen invloed heeft en die zich binnen de herroepingstermijn kunnen voordoen, in het bijzonder diensten in

verband met aandelen, deelbewijzen in open beleggingsfondsen in de zin van § 1, lid 4, van het Kapitalanlagegesetzbuch [Duits wetboek kapitaalbeleggingen] en andere verhandelbare effecten, deviezen, derivaten of geldmarktinstrumenten,

[...]

§ 355 BGB – Herroepingsrecht bij consumentenovereenkomsten

- (1) Wanneer de consument bij wet een herroepingsrecht krachtens deze bepaling wordt toegekend, dan zijn de consument en de handelaar niet langer gebonden door hun wilsverklaring tot het sluiten van de overeenkomst indien de consument zijn wilsverklaring binnen de vastgestelde termijn heeft herroepen. De herroeping geschiedt door middel van een verklaring aan de handelaar. De verklaring moet een ondubbelzinnige weergave zijn van de beslissing van de consument om de overeenkomst te herroepen. De herroeping hoeft niet met redenen te zijn omkleed. Voor inachtneming van de termijn volstaat de tijdige verzending van de herroeping.
- (2) De herroepingstermijn bedraagt 14 dagen. Tenzij anders is bepaald, gaat de herroepingstermijn in op de dag van sluiting van de overeenkomst.

[...]

§ 356 BGB – Herroepingsrecht bij buiten verkooppunten gesloten overeenkomsten en op afstand gesloten overeenkomsten

[...]

- (3) De herroepingstermijn begint niet te lopen voordat de handelaar de consument overeenkomstig de vereisten van artikel 246a, § 1, lid 2, eerste volzin, punt 1, of van artikel 246b, § 2, lid 1, [EGBGB] heeft geïnformeerd. Het herroepingsrecht vervalt uiterlijk twaalf maanden en 14 dagen na het in lid 2 of § 355, lid 2, tweede volzin, genoemde tijdstip. De tweede volzin is niet toepasselijk op overeenkomsten betreffende financiële diensten.

[...]

Artikel 246b § 1 EGBGB, oude versie – Informatieverplichtingen bij buiten verkooppunten gesloten overeenkomsten en overeenkomsten op afstand betreffende financiële diensten

- (1) Overeenkomstig § 312d, lid 2, BGB is de handelaar verplicht om de consument tijdig vóór het indienen van zijn contractuele verklaring op duidelijke en begrijpelijke wijze en onder vermelding van het zakelijke doel

– bij overeenkomsten op afstand op een wijze die is aangepast aan het gebruikte communicatiemiddel – de volgende informatie te verstrekken:

[...]

12. het al dan niet bestaan van een herroepingsrecht en de voorwaarden en bijzonderheden voor de uitoefening daarvan, met name de naam en het adres van degene aan wie de herroeping moet worden gemeld, en de rechtsgevolgen van de herroeping, met inbegrip van informatie over het bedrag dat de consument in geval van herroeping overeenkomstig § 357a BGB voor de geleverde dienst moet betalen,

[...]"

- 41 b) Het recht op herroeping vloeit hier voort uit § 312, lid 1, BGB, oude versie, § 312, lid 5, eerste volzin, § 310, lid 3, § 312c, lid 1, § 312g, lid 1, § 355, lid 1, eerste volzin, BGB. Volgens de rechtspraak van de Senat moet de overeenkomst tot toetreding tot een personenvennootschap ten minste worden gelijkgesteld met een overeenkomst inzake een tegenprestatie onder bezwarende titel, indien het lidmaatschap van de personenvennootschap, zoals in dit geval, hoofdzakelijk wordt aangegaan met het oog op kapitaalbelegging en/of fiscale doeleinden. Hetzelfde geldt voor een toetreding tot een coöperatie die dergelijke doeleinden dient (BGH, arrest van 1 maart 2011 – II ZR 297/08, ZIP 2011, 859, punten 12 e.v., en arrest van 1 maart 2011 – II ZR 93/09, juris, punten 11 e.v.). De herroeping is niet uitgesloten op grond van § 312g, lid 2, eerste volzin, punt 8, BGB.
- 42 aa) Volgens § 312g, lid 2, eerste volzin, punt 8, BGB, waarmee artikel 6, lid 2, onder a), van de richtlijn betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten is omgezet, geldt het herroepingsrecht, tenzij de partijen anders zijn overeengekomen, niet voor overeenkomsten betreffende de levering van financiële diensten waarvan de prijs afhankelijk is van schommelingen op de financiële markt, waarbij met name ook diensten in verband met aandelen en deelbewijzen in open beleggingsfondsen in de zin van § 1, lid 4, van het Kapitalanlagegesetzbuch onder deze regeling vallen. Het doel van deze regeling is om het risico van een ten minste indirect aan de financiële markt gerelateerde speculatieve transactie bij het sluiten ervan op gelijke wijze over beide partijen te verdelen (BGH, arresten van 27 november 2012 – XI ZR 384/11, NJW 2013, 1223, punt 15, en 15 mei 2024 – VIII ZR 226/22, ZIP 2024, 2392, punt 54). Voor de toepasselijkheid van de uitzonderingsbepaling is het noodzakelijk dat er voor de financiële dienst een marktprijs bestaat, dat wil zeggen een direct op de financiële markt gevormde beurskoers of ten minste een onderliggende waarde die indirect van invloed is op de marktprijs en die op zijn beurt onderhevig is aan schommelingen op de financiële markt (BGH, arrest van 27 november 2012 – XI ZR 384/11, NZG 2013, 426, punt 13). De langdurige deelneming in een beursgenoteerde vennootschap valt daarom niet onder de uitsluitingsgrond

(Armbrüster, ZIP 2006, 406, 412; Grüneberg/Grüneberg, BGB, 84e druk, § 312g, punt 11).

- 43 bb) In casu is er geen overeenkomst gesloten voor het verlenen van financiële diensten overeenkomstig § 312g, lid 2, eerste volzin, punt 8, BGB. Het lidmaatschap van een coöperatie is niet vatbaar voor speculatie, omdat een lidmaatschap volgens het GenG juridisch gezien niet kan worden doorverkocht (Geibel in Henssler/Strohn, GesR, 6e druk, § 15 GenG, punt 1). Overeenkomstig § 76, lid 1, GenG is de inbreng overdraagbaar, waarbij hier voor de overdracht overeenkomstig § 7, lid 1, tweede volzin, van de statuten de goedkeuring van het bestuur was vereist. Overigens vereist de verwerving van de inbreng altijd dat de verwerver toetreedt tot de coöperatie (§ 76, lid 1, eerste volzin GenG, § 7, lid 2, van de statuten). Speculatieve handel is gezien deze beperkingen uitgesloten.
- 44 c) De herroeping is niet te laat gedaan.
- 45 aa) De herroepingstermijn van 14 dagen (§ 355, lid 2, eerste volzin, BGB) begint volgens § 356, lid 3, BGB niet voordat de ondernemer de consument de vereiste informatie heeft verstrekt. Gezien de volgens de vaststellingen van de appelrechter ontbrekende verstrekking van informatie over de rechtsgevolgen van de herroeping, ontbreekt de informatie die vereist is volgens artikel 246b, § 1, lid 1, punt 12, EGBGB, oude versie. In het beroep in *Revision* is het tegendeel niet aangevoerd. De beperking van het herroepingsrecht overeenkomstig § 356, lid 3, tweede volzin, BGB tot 12 maanden en 14 dagen is volgens de derde volzin van deze bepaling niet van toepassing op overeenkomsten betreffende financiële diensten.
- 46 bb) In het beroep in *Revision* faalt de verwijzing naar de rechtspraak van het Bundesgerichtshof met betrekking tot artikel 246a, § 1, tweede alinea, eerste volzin, punt 1, EGBGB, volgens welke de herroepingstermijn (alleen) begint te lopen wanneer de onvolledigheid of onjuistheid van deze informatie niet van invloed is op het vermogen van de consument om de omvang van zijn rechten en plichten uit hoofde van de richtlijn in te schatten of op zijn beslissing om de overeenkomst te sluiten, en hem in voorkomend geval de mogelijkheid ontnemt om zijn rechten uit te oefenen onder in wezen dezelfde voorwaarden als bij een correcte voorlichting (BGH, beschikking van 25 februari 2025 – VIII ZR 143/24, ZIP 2025, 647, punt 17). In het onderhavige geval ontbreekt de informatie over de gevolgen van de herroeping, zodat [verweerder in *Revision*] niet de mogelijkheid had om zijn herroepingsrecht uit te oefenen onder in wezen dezelfde voorwaarden als volledige en juiste informatieverstrekking (zie ook BGH, arrest van 15 oktober 2024 – XI ZR 39/24, BGHZ 242, 70, punten 33 e.v.).
- 47 d) Het herroepingsrecht is ook niet uitgesloten wegens misbruik van recht volgens § 242 BGB.
- 48 aa) Het in § 242 BGB verankerde beginsel van goede trouw vormt een inhoudelijke beperking die inherent is aan alle rechten. Welke eisen hieruit in het

individuele geval voortvloeien, en met name of het beroep op een rechtspositie als misbruik van recht kan worden beschouwd, kan doorgaans alleen worden beoordeeld aan de hand van een uitgebreide beoordeling van alle omstandigheden van het geval, waarbij rekening moet worden gehouden met de belangen van alle bij een bepaalde rechtsbetrekking betrokken partijen. Het is aan de feitenrechter om deze beoordeling te maken. Hierbij kan in het kader van een beroep in *Revision* derhalve enkel worden nagegaan of zij op een deugdelijke feitelijke grondslag berust, alle relevante aspecten in aanmerking neemt en niet in strijd is met logica- of ervaringsregels, of uitgaat van een verkeerde beoordelingsmaatstaf (BGH, arrest van 12 juli 2016 – XI ZR 501/15, BGHZ 211, 105, punt 18 en aldaar aangehaalde rechtspraak). De uitoefening van een recht kan ontoelaatbaar zijn als objectief gezien een tegenstrijdig gedragspatroon ontstaat, omdat het eerdere gedrag feitelijk onverenigbaar is met het latere gedrag en de belangen van de tegenpartij in dit verband voorrang verdienen (BGH, arrest van 12 juli 2016 – XI ZR 501/15, BGHZ 211, 105, punt 20).

- 49 bb) De appelrechter heeft dus geen blijk gegeven van een onjuiste rechtsopvatting door geen onrechtmatige uitoefening van het herroepingsrecht vast te stellen.
- 50 (1) Het in het beroep in *Revision* tot staving van het misbruik van recht aangevoerde argument dat de onjuiste voorlichting geen relevante invloed heeft gehad op de uitoefening van het herroepingsrecht, gaat om de onder 2. c) bb) genoemde redenen niet op.
- 51 (2) De appelrechter is er ook terecht van uitgegaan dat de herroeping niet in strijd is met de goede trouw vanuit het oogpunt van tegenstrijdige handelswijze. Voor zover in het beroep in *Revision* wordt aangevoerd dat verzoeker het besluit tot liquidatie van verweerster 1 heeft gesteund en nu niet langer de gevolgen van het door hem gesteunde besluit op zich wil laten rusten, heeft de appelrechter al niet vastgesteld dat het liquidatiebesluit werd „gesteund”. In dit opzicht is geen ontvankelijk middel aangevoerd. Dit middel snijdt evenwel ook zonder de ontbrekende vaststellingen geen hout. De veronderstelling dat sprake is van een tegenstrijdige handelswijze wanneer de reden voor de herroeping niets te maken heeft met het beschermingsdoel van het herroepingsrecht (BGH, arrest van 12 juli 2016 – XI ZR 501/15, BGHZ 211, 105, punt 20), is juridisch gezien inderdaad onjuist. De appelrechter is daar echter niet van uitgegaan. Hij heeft dit aspect veeleer op toegestane wijze als een voor de afweging relevante omstandigheid in aanmerking genomen (zie BGH, arrest van 4 februari 2015 – VIII ZR 154/14, BGHZ 204, 145, punt 25). Hierop valt vanuit het oogpunt van een beroep in *Revision* niets aan te merken.

[OMISSIS]

[ondertekeningen]

Lagere instanties:

Landesgericht Potsdam, beslissing van 22 november 2022 – 12 O 37/22 -
Oberlandesgericht Brandenburg, arrest van 25 september 2024 – 7 U 198/22 -

[OMISSIS]

[legalisatie]